

بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه تهران و ارائه طرح پیشنهادی ایجاد شبکه اطلاعاتی میان این کتابخانه‌ها^۱

ناهید بنی‌اقبال^۲

تاریخ دریافت: ۷۹/۹/۲

چکیده: هدف تحقیق حاضر بررسی وضعیت موجود تشکیلات، منابع، نیروی انسانی، امکانات و خدمات ۳۴ کتابخانه وابسته به دانشگاه تهران است. بررسی امکان ارتباط شبکه‌ای و تعیین زمینه‌های همکاری، و پیشنهاد طرحی برای ایجاد ارتباط میان این کتابخانه‌ها با نظامی هماهنگ به صورت شبکه که از طریق آن با همکاری مداوم، اشتراک منابع و هماهنگی در سازماندهی بتوانند خدمات اطلاعاتی بهتر، بیشتر و سریع‌تری ارائه دهند. نوع پژوهش کاربردی، در مرحله جمع‌آوری اطلاعات، پیمایشی توسط پرسشنامه، مشاهده مستقیم، و در صورت لزوم با مصاحبه انجام گرفته است. برای ایجاد همکاری بیشتر، اشتراک منابع، هماهنگی در خدمات فنی و ارائه خدمات اطلاعاتی مناسب پیشنهاد می‌شود. با استعانت از فن‌آوری شبکه‌سازی، شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های دانشگاه تهران ایجاد شود تا از منابع، نیروی انسانی و امکانات موجود استفاده بهینه شود.

کلیدواژه‌ها: بررسی وضعیت، کتابخانه‌ها، دانشگاه تهران، شبکه اطلاعاتی، ارتباط شبکه‌ای

مقدمه

کتابخانه‌های کافی و مجهز یکی از اساسی‌ترین اهرم‌های پشتیبانی و اجرای مطلوب

۱. برگرفته از: ناهید بنی‌اقبال، "بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه تهران و ارائه طرح پیشنهادی ایجاد شبکه اطلاعات میان این کتابخانه‌ها. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۷۷.

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال

برنامه‌های آموزش عالی به شمار می‌آیند. از اینروست که رشد برنامه‌های آموزشی دانشگاهها به موازات رشد کتابخانه‌های دانشگاهی امکان‌پذیر میشود و بررسی کیفیت آموزش در سایه ارزیابی کیفی خدمات کتابخانه‌ها نتیجه‌بخش و مفید است.

کتابخانه دانشگاهی مجزا از نظام آموزشی یک دانشکده یا هر سازمان آموزش عالی معنی و مفهومی ندارد. در ارتباط با هدف‌های آموزشی است که هدف‌ها و وظایف کتابخانه شکل می‌گیرد و تبیین و اجرا میشود. شناخت وضعیت موجود کتابخانه و استفاده بهینه از منابع و امکانات آن، نظام آموزشی را در رسیدن به هدف‌ها پشتیبانی، سطح آموزش را اعتلا، و روش آموزش و تحقیق را کاربردی ساخته، نتیجه‌نهایی آموزش را مطلوب‌تر می‌سازد.

بیان مسئله

گسترش آموزش عالی در ایران، افزایش تعداد پذیرش دانشجویان در دانشگاهها، تنوع رشته‌های تحصیلی و ارتقاء درجات تحصیلات عالی در تمامی دانشگاهها از جمله دانشگاه تهران، نیازها و تغییراتی را موجب شده است. یکی از نیازهای عمده آموزش در دانشگاهها تجهیز کتابخانه‌هاست تا بتوانند پاسخ‌گوی نیازهای اطلاعاتی این خیل عظیم دانشجویان و استادان باشند.

با توجه به کثرت تولید منابع اطلاعاتی و محدودیت‌های مالی هیچ کتابخانه‌ای در حال حاضر قادر نیست انواع منابع اطلاعاتی موجود در هر رشته را فراهم سازد. به نظر می‌رسد تنها راه حل، ایجاد همکاری و اشتراک منابع بین کتابخانه‌هاست.

کتابخانه‌های دانشگاه تهران تاکنون به صورت مجزا از یکدیگر به امور مجموعه‌سازی، سازماندهی و ارائه خدمات اطلاعاتی پرداخته‌اند و اگر هم ارتباطی وجود داشته بسیار محدود و کم‌رنگ بوده است. شناخت امکانات و توانایی‌های کتابخانه‌ها از طریق ارتباط با یکدیگر علاوه بر افزایش سطح بهره‌وری در ارائه خدمات اطلاعاتی، از عملکردهای تکراری جلوگیری کرده شرایط استاندارد را بر امور فنی کتابخانه‌ها حاکم خواهد ساخت و از نیروی انسانی متخصص و منابع مالی استفاده بهینه به عمل خواهد آمد.

تحقیق حاضر با انجام بررسی وضعیت موجود جهت آگاهی از شرایط و امکانات و توانایی کتابخانه‌های دانشگاه تهران تلاشی است در بررسی روش‌هایی که بتواند کارآیی این کتابخانه‌ها را در ارائه خدمات اطلاعاتی افزایش داده صرفه‌جویی در نیروی انسانی متخصص و منابع مالی فراهم سازد. با مطالعات انجام شده و با روند گسترش فن‌آوری اطلاعات ارتباط همکاری شبکه‌ای بین کتابخانه‌های دانشگاه تهران میتواند موجب افزایش استفاده از امکانات موجود و

بهبود کارآیی آنها گردد از اینرو طرح شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های دانشگاه تهران جهت بهبود کیفی و کمی خدمات اطلاعاتی کتابخانه‌ها پیشنهاد شده است.

شبکه اطلاع‌رسانی

منظور از شبکه اطلاع‌رسانی در این پژوهش برقراری نظام ارتباطی متقابل میان کتابخانه‌های دانشگاه تهران براساس نظام همکاری در اشتراک منابع، سازماندهی، ارائه خدمات اطلاعاتی است.

کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه تهران

در این پژوهش غرض از کتابخانه‌های وابسته به دانشگاه تهران تمامی کتابخانه‌هایی است که از نظر مالی و اجرایی تحت نظر دانشگاه تهران اداره می‌شوند و واحدهای وابسته به دانشگاه تهران به‌شمار می‌روند مانند کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، کتابخانه‌های دانشکده‌ها، کتابخانه‌های مؤسسات تحقیقاتی و سازمان‌های وابسته به دانشگاه و نیز آن دسته از کتابخانه‌های گروه‌های آموزشی که توسط دانشگاه اداره می‌شوند.

پرسش‌های اساسی پژوهش

در این تحقیق مباحثی از جنبه‌های مختلف در کتابخانه‌ها از جمله وضعیت موجود تشکیلاتی، فضا، مجموعه، کارکنان و خدمات فنی، خدمات اطلاعاتی، تجهیزات ماشینی، و شرایط ارتباطی مطرح بوده که در ۱۲ مقوله پرسشی گنجانده شده است.

هدف‌های تحقیق

هدف‌های اساسی این پژوهش بقرار ذیل‌اند

۱. بررسی وضعیت موجود تشکیلات، منابع، نیروی انسانی، امکانات و خدمات کتابخانه‌های دانشگاه تهران.
 ۲. امکان سنجی ارتباط شبکه‌ای و تعیین زمینه‌های همکاری
 ۳. پیشنهاد طرحی برای ایجاد ارتباط میان کتابخانه‌های دانشگاه تهران با نظامی هماهنگی به‌صورت شبکه که از طریق آن با همکاری مداوم، اشتراک منابع و هماهنگی در سازماندهی بتوانند خدمات اطلاعاتی بهتر، بیشتر و سریع‌تری ارائه دهند. لذا فرایند بررسی وضعیت موجود بر اهداف ذیل تأکید دارد.
- تعیین موقعیت صحیح کتابخانه‌ها در نظام تشکیلاتی دانشگاه؛

- شناخت صحیح و دقیق از ترکیب و حجم جامعه استفاده‌کننده، مجموعه، فضا، نیروی انسانی، بودجه و خدمات کتابخانه‌ها؛

- محاسبه و مقایسه وضع موجود کتابخانه‌ها با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی؛
- تعیین و تشخیص حدود کمبودهای مجموعه‌ها با توجه به تنوع رشته‌های تحصیلی و ایجاد رشته‌های جدید در مقاطع مختلف آموزشی دانشگاه؛

- شناخت وضعیت خدمات اطلاع‌رسانی موجود و معرفی زمینه‌های کمبود احتمالی این خدمات؛

- تعیین وضعیت خدمات فنی کتابخانه‌ها، تشخیص ناهماهنگی‌ها در مجموعه سازی و سازماندهی منابع؛

اما در مقوله ایجاد امکان ارتباط شبکه‌ای و تعیین زمینه‌های همکاری اهداف ذیل مورد تأکید قرار می‌گیرد؛

- تعیین سطوح کیفیت انجام خدمات فنی در کتابخانه‌ها و معرفی راه کارهایی برای رسیدن به این سطوح؛

- معرفی زمینه‌های همکاری و اشتراک منابع و روش‌های اجرایی آن؛
و بالاخره هدف‌نهایی تنظیم طرحی است که با توجه به یافته‌ها طرحی متناسب برای ایجاد ارتباط میان کتابخانه‌های دانشگاه با نظامی هماهنگ بصورت شبکه ارائه دهد تا از طریق هماهنگی در سازماندهی، اشتراک منابع و همکاری مداوم در نظام شبکه‌ای کتابخانه‌ها بتوانند خدمات اطلاعاتی سریع، صحیح و به‌موقع به استادان، دانشجویان و محققان ارائه دهند.

فایده پژوهش

آگاهی از وضعیت موجود هر کتابخانه کمک می‌کند که برنامه‌ریزی‌های صحیح براساس سیاستگذاری‌های مناسب و خط‌مشی‌های معینی انجام گیرد و تحقق این امر بر تمامی عملکردهای کتابخانه‌های دانشگاه تأثیر مثبتی خواهد داشت.

نظام شبکه‌ای علاوه بر تسهیل انتقال اطلاعات میان این کتابخانه‌ها، گامی در تحقق ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های سراسر کشور و در سطوح بالاتر کمک به برقراری شبکه اطلاع‌رسانی ملی خواهد بود.

فرضیه‌های پژوهش

طرح حاضر بر فرضیه‌های زیر مبتنی است:

۱. مجموعه‌های کتابخانه‌های دانشگاه تهران از نظر کمی در سطحی پایین‌تر از استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی قرار دارند.
۲. نیروی انسانی متخصص در بیش از دو سوم کتابخانه‌ها برای انجام خدمات فنی و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی متناسب با جامعه استفاده‌کننده و حجم مجموعه‌ها نیست.
۳. کتابخانه‌ها با توجه به تنوع رشته‌های آموزشی و حجم جامعه استفاده‌کننده برای تهیه منابع جدید اطلاعاتی اعم از کتاب، ادواری‌ها، مواد دیداری شنیداری، و نشر الکترونیکی منابع مرجع، با کمبود بودجه روبه‌رو هستند.
۴. فضای بیش از دو سوم کتابخانه‌ها براساس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی با حجم مجموعه و جامعه استفاده‌کننده متناسب نیست.
۵. نظام‌های سازماندهی ذخیره و بازیابی منابع اطلاعاتی و خط‌مشی‌های مجموعه سازی در کتابخانه‌ها با یکدیگر هماهنگ نیست.
۶. کتابخانه‌ها در جریان خدمات اطلاع‌رسانی، منفرد و جدا از یکدیگر عمل می‌کنند و تبادل اطلاعاتی، اشتراک منابع، همکاری در اطلاع‌رسانی و تمرکز در خدمات فنی بسیار کم است.

متغیرهای پژوهش

اکثر پژوهش‌هایی که درباره کتابخانه‌ها انجام می‌گیرد پژوهش‌های بررسی وضعیت است که به جمع‌آوری اطلاعاتی از وضع موجود می‌پردازد، تا تعیین و تشخیص متغیرهای مستقل و پیوسته و ارتباط این متغیرها با یکدیگر. در این پژوهش متغیر مستقل وضعیت موجود کتابخانه‌ها و متغیر وابسته شبکه پیشنهادی برای ایجاد ارتباط میان کتابخانه‌های دانشگاه تهران است.

روش پژوهش و جامعه مورد مطالعه

روش‌شناسی یک پژوهش مشتمل بر فنونی است که برای انجام پژوهش به کار رفته است. این پژوهش به علت تنوع سطوح بررسی از روش‌های متفاوتی سود جست است. به‌طور کلی ماهیت این پژوهش یک تحقیق کاربردی است لذا از روش‌ها و ابزار این‌گونه تحقیق استفاده می‌کند. در مرحله اول جمع‌آوری اطلاعات به روش پیمایشی و توسط پرسشنامه انجام گرفته است. در مرحله دوم کشف بسیاری از مجهولات در پاسخ‌ها انجام

مشاهده مستقیم را ایجاب کرده است. در نهایت بخشی از پژوهش به تجزیه و تحلیل و طراحی نظام پرداخته و لاجرم مراحل طراحی از امکان‌سنجی تا پیش‌بینی چرخه حیات نظام دنبال شده است. اطلاعات مربوط به منابع، تجهیزات، کارکنان، فضا، بودجه و خدمات به وسیله پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۹ فصل جمع‌آوری شده و در صورت لزوم از مصاحبه نیز استفاده شده است. به علت قلت تعداد کتابخانه‌ها و تفاوت‌هایی که در عین داشتن هدف‌های یکسان در وضعیت آنها پدید آمده تمامی ۳۴ کتابخانه وابسته به دانشگاه تهران اعم از کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد که به تمامی استادان، دانشجویان، و محققان دانشگاه و خارج از دانشگاه ارائه خدمات می‌کنند، کتابخانه‌های دانشکده‌ها و مراکز آموزشی، تحقیقاتی که به جامعه استفاده‌کننده خود خدمات ارائه می‌دهند و یا کتابخانه‌هایی مثل کوی دانشگاه، لغتنامه دهخدا که شرایط متفاوتی دارند و این دانشگاه بر آنها اشراف اداری دارد مورد مطالعه قرار گرفت.

محدودیت‌ها و مشکلات

کتابخانه‌های گروه‌های آموزشی که واحدی از دانشگاه تهران محسوب نمی‌شوند و به صورت درون‌گروهی و غیررسمی اداره می‌شوند در تحقیق نیامده است. کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران نیز به علت جدایی این دو دانشگاه مورد مطالعه قرار نگرفته است. مشکلات انجام تحقیق، بیشتر ناشی از عدم همکاری کتابخانه‌ها در تکمیل پرسشنامه‌ها بود. که بعد از حتی مراجعه حضوری و مصاحبه‌ها و یا تماس تلفنی مکرر باز هم به علت عدم آگاهی کتابداران و یا شرایط موجود پی‌گیری‌ها متوقف می‌شد. که این مسئله در معرفی کتابخانه‌ها کاملاً منعکس شده است.

پیشینه تحقیق در ایران

کارهایی که تاکنون در زمینه شبکه‌سازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی انجام گرفته به دو دسته تقسیم می‌شود.

گروه اول از متونی که در این زمینه تهیه شده‌اند گزارش تحقیقاتی است که افراد یا بر اثر علاقه و احساس نیاز در زمینه‌ای خاص و یا خلاء تحقیقاتی در آن زمینه به انجام رسانده‌اند و یا ترجمه فارسی متن خارجی است.

در زمینه ایجاد شبکه اطلاعاتی کارهای زیر انجام شده است:

۱. طرح برای شبکه اطلاع‌رسانی علمی و فنی کشور که براساس یافته‌های تحقیقی که در سال ۱۳۶۰ از وضعیت واحدهای مصرف‌کننده اطلاعات در زمینه‌های پزشکی، کشاورزی، علوم

طبیعی و ریاضی، فنی مهندسی انجام گرفته پیشنهاد شده است و کلیه کتابخانه‌های تخصصی و دانشگاهی و مراکز اسناد و مدارک کشور را می‌پوشاند. ساختار شبکه پیشنهادی در این طرح شبکه اطلاعاتی متمرکزی است که از شبکه‌های فرعی موضوعی و در هر موضوع از مراکز منطقه‌ای یا جغرافیایی تشکیل شده است. (طرح پیشنهادی شبکه اطلاع‌رسانی علمی و فنی کشور، ۱۳۶۲).

۲. شبکه برای انتقال دانش فنی و حرفه‌ای اولین اثری است به فارسی که ضمن پیشنهاد ایجاد شبکه برای انتقال دانش فنی و حرفه‌ای به بحث نظری مفصلی درباره شبکه، تعریف آن، تاریخچه و گاهشماری، کاربردها، هدف‌ها، ریخت شناسی، تقسیم بندی و بالاخره اصول و مراحل شبکه‌سازی پرداخته است و سپس کاربرد آنرا در آموزش فنی و حرفه‌ای ایران مورد بررسی قرار داده است (آذرننگ، ۱۳۶۴).

۳. ترجمه منتخب مقالاتی که در سومین کنگره متخصصان مسلمان علوم اطلاع‌رسانی و کتابداری در سال ۱۳۶۸ در ترکیه ارائه شده است. مقالات درباره جنبه‌های گوناگون علمی، فکری و فنی موضوع شبکه اطلاع‌رسانی در کشورهای اسلامی است. مطالب سه نفر از متخصصان و کارشناسان ممتاز شبکه اطلاع‌رسانی پروفیسور لنکستر، بروس رویان، و آلن هایکینسن از لحاظ جنبه‌های نظری و فنی در مجموعه آمده است. (احسان اغلو، ۱۳۶۹).

گروه دوم از این تحقیقات به منظور انجام یکی از الزامات دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است. اکثریت این تحقیقات برخاسته از تجربیات و یا پیوستگی کاری محقق در سازمان‌هایی است که طرح ایجاد شبکه برای آن سازمان پیشنهاد شده است. نتیجتاً یکسانی قالب طرح پیشنهادی را فراهم می‌سازد. بدین معنی که در این گروه از تحقیقات در بخش یا بخش‌هایی از تحقیق وضعیت موجود مراکز مورد مطالعه بیان شده و در بخش یا بخش‌های دیگر به معرفی شبکه، ویژگی‌های آن و پیشنهاد ساختار مناسبی منطبق بر یافته‌ها پرداخته‌اند. از آنجمله‌اند پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس، آزاد اسلامی به ترتیب زمانی به‌قرار ذیل:

۱. زهرا فتوت، "طرح ایجاد شبکه اطلاعاتی برای کتابخانه‌های تحت پوشش وزارت کشاورزی در تهران و کرج". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. (دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی. دانشگاه تهران. ۱۳۶۵).

۲. علی شاه‌شجاعی، "طرح پیشنهادی شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ها و مراکز اسناد تخصصی وزارت جهاد سازندگی در تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی (دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه تهران ۱۳۶۹).

۳. شهین موسی‌وند، "طرح ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌ها و مراکز اسناد تخصصی وزارت نیرو و مؤسسات تابعه در تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۲.
۴. علیرضا بهمن‌آبادی، "طرح پیشنهادی ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی استان تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی (دانشگاه آزاد اسلامی. واحد شمال تهران، ۱۳۷۲).
۵. محمدحسین روحانی. "طرح ایجاد شبکه‌های اطلاع‌رسانی در مراکز نظامی کشور". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی (دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه تهران، ۱۳۷۲).
۶. نوشین امیرپورسعید، "طرح ایجاد شبکه همکاری بین کتابخانه‌های دانشگاه‌های شهیدباهنر و علوم پزشکی کرمان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی (دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه تهران، ۱۳۷۳).
۷. علی‌اصغر شیری، "طرح پیشنهادی تأسیس شبکه اطلاع‌رسانی برای کتابخانه‌های تحت پوشش معاونت آموزشی و تحقیقات وزارت جهاد سازندگی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی (دانشگاه تهران. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۷۴).

پیشینه تحقیق در خارج از ایران

در زمینه ایجاد شبکه بین کتابخانه‌های دانشگاهی ایران تنها منبع موجود تحقیق آقای دکتر یحیی دوستدار است. پایان‌نامه دکتری ایشان با عنوان "طرح همکاری و ایجاد شبکه میان کتابخانه‌های دانشگاهی ایران که در امریکا ارائه شده است (دوستدار، ۱۹۸۰).

هدف این تحقیق ارائه روشی برای گسترش همکاری و کارایی بین کتابخانه‌های دانشگاهی ایران است. روش تحقیق پیمایشی است. به علت عدم وجود منابع آماری لازم از کتابخانه‌های دانشگاهی ایران، گردآوری اطلاعات از طریق ارسال پرسشنامه و روش مصاحبه انجام گرفته است. تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده نشان داده است که کتابخانه‌های دانشگاهی در ایران از کارایی لازم برخوردار نیستند و تغییر در وضعیت موجود از طریق همکاری و تشریک مساعی راه‌حل مناسبی می‌تواند باشد.

در زمینه ایجاد شبکه میان کتابخانه‌های دانشگاهی در کشورهای مختلف بخصوص امریکا و انگلستان تحقیقات زیادی انجام گرفته که به ذکر پاره ناچیزی از آنها اکتفا شده است.

۱. هدف یک پروژه آزمایشی کوتاه مدت گردآوری اطلاعات در زمینه‌های فنی، اقتصادی، کتابشناختی و بررسی برخورد کاربران با نظام بازبایی موجود در بین کتابخانه‌های دانشگاهی است. علاوه بر روش شناسی، در این تحقیق مسائلی از قبیل نمایش آزمایشی سیستم،

خصوصیات خاص نظام کتابشناختی پیوسته، ارتباط انسان با ماشین، آموزش‌های فنی، جنبه‌های اقتصادی و زمینه‌های انتخابی برای ارزیابی توصیف و تشریح شده است (هولمز، ۱۹۷۷).^۱

۲. در گزارشی از دانشگاه منچستر ابتدا موقعیت جغرافیایی پردیس دانشگاه توصیف شده و سپس نظام دستیابی را مشخص ساخته، جامعه استفاده‌کننده را معرفی و روش‌های دسترسی استفاده‌کنندگان را تعیین می‌کند. بر آموزش کاربران تأکید و خدمات به کاربران و عکس‌العمل‌های آنها را تجزیه تحلیل می‌کند. مشکلات ارتباطات راه دور را متذکر می‌شود. توصیه‌های مسئول اصلی پروژه را بیان می‌کند و بالاخره به‌صورت پیوست‌هایی آمار دقیق دانشجویان، کارکنان و دوره‌های تحصیلی را ارائه می‌دهد و نتایج ارزیابی رضایت استفاده‌کنندگان را به ضمیمه می‌آورد (ویلیامز، ۱۹۷۷).

۳. از سال ۱۹۷۲ شبکه‌ای به منظور گسترش اشتراک منابع کتابخانه‌های دانشگاهی ژاپن طراحی شد که بالاخره با ایجاد مرکز رایانه‌ای بزرگی شروع به کارکرد. با به‌کارگیری رایانه به شکل پیوسته^۲ تغییر شکل داد و خدمات پایگاه اطلاعاتی جاری این شبکه اطلاعاتی میان کتابخانه‌های دانشگاهی ژاپن و کارکردهای آن در گزارشی توصیف شده است (نیاکاما^۳، ۱۹۷۹).

۴. نتایج بررسی چگونگی کارایی خدمات امانت بین کتابخانه‌ای ارائه شده به‌وسیله شبکه کتابخانه‌های دانشگاه فلوریدا بررسی شده و بحث پیرامون نتایج انواع خدمات امانت بین کتابخانه‌ای ارائه شده توسط شبکه فوق، کارکنان، رضایت کاربران، استفاده از خدمات دیگر شبکه‌ها مانند او.سی.ال.سی. گزارش شده است. بررسی این خدمات به منظور ارزیابی نقش کتابخانه‌های این دانشگاه در نظام امانت کتابخانه‌ای در سراسر این ایالت انجام گرفته است (لینسلی^۴، ۱۹۸۲).

۵. نتایج بررسی اولین سال برقراری و ایجاد شبکه کتابخانه‌های دانشگاه ایلی‌نویز گزارش شده است. این شبکه با شبکه اطلاعاتی کتابخانه‌ای در ایالت ایلی‌نویز ارتباط دارد و این بررسی توسط مرکز تحقیقات کتابخانه‌ای دانشگاه ایلی‌نویز انجام گرفته است (گولدهر^۵، ۱۹۸۲).

۶. امکانات رایانه‌ای لازم برای پنجسال بعد در کتابخانه دانشگاه استرالیای جنوبی مورد بررسی قرار گرفته و شبکه اطلاع‌رسانی با نام InFoplex پیشنهاد شده است، فواید و مضرات چنین شبکه‌ای مورد بررسی دقیق قرار گرفته است (نوئل^۶، ۱۹۸۳).

۷. اخیراً دانشگاه آکسفورد شبکه اطلاعاتی جدیدی را با به‌کارگیری فیبرهای نوری اطلاعاتی

1. Holmes

3. Nayakama

5. Goldhor

1. On Line.

4. Linsley

6. Noel

به موازات خطوط تلفنی، نصب و راه‌اندازی کرده است. نظام تلفنی بر پایه تبادل خطوط راه دور انگلستان مستقر است و شبکه اطلاعاتی بر پایه PACX 2000 نظام‌های این شبکه‌ها استوار است. مهم‌ترین عملکرد شبکه اطلاعاتی این است که امکان ارتباط آسانی را برای گروه زیادی از پایانه‌ها هم‌زمان فراهم سازد. ریزرایانه‌ها و رایانه‌های میزبانی که میان ساختمان‌های دانشگاه پراکنده هستند. جالب‌ترین کاربرد شبکه این دانشگاه استفاده‌های مختلفی است که برنامه خودکار کردن کتابخانه‌ها از آن سود میبرد (پارکز^۱، ۱۹۸۷).

۸. در تحقیق دیگری اثر شبکه کتابخانه‌های دانشگاهی بر نظام‌های اشتراک منابع و امانت بین کتابخانه‌های دانشگاهی و چالش تحویل مدارک مورد لزوم که بسیار مورد تأکید است انجام شده است (دی جینارو^۲، ۱۹۸۷).

۹. دانشگاه ایالتی نیویورک براساس تأکیدی که بر استفاده از شبکه‌های رایانه‌ای درون پردیس‌ها برای دستیابی به اطلاعات بیشتر به صورت الکترونیکی دارد به توسعه شبکه‌های کتابخانه‌های دانشگاهی پرداخته است. هدف این‌گونه شبکه‌ها ایجاد ارتباط پیوسته با دیگر نظام‌های اطلاعاتی در پردیس است. کتابخانه‌های دانشگاه ایالتی آریزونا نیز به همین طریق شبکه اطلاعاتی داخل پردیس خود را تشکیل داده‌اند (رایجز^۳، ۱۹۸۸).

۱۰. برای کامل کردن نظام کتابخانه‌های دانشگاه کیپ‌تاون در افریقای جنوبی و ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی در این دانشگاه بررسی انجام گرفته و گزارش آن برای ارائه به همایش رایانه‌ای کردن کتابخانه‌های دانشگاهی در افریقای جنوبی تهیه شده است (پاترسون^۴، ۱۹۸۸).

۱۱. در زمینه تأثیر فن‌آوری و اقتصاد اطلاعات بر کتابخانه‌های دانشگاهی تحقیقی انجام گرفته و توصیه و راهنمایی برای انجام همکاری در ساخت، ایجاد و گسترش شبکه اطلاعات کتابخانه‌های دانشگاهی بعنوان یک الزام در تحقق شبکه اطلاعات ملی ارائه می‌دهد (مورس^۵، ۱۹۸۹).

۱۲. شبکه اطلاعات کتابشناختی کتابخانه‌های دانشگاهی اسکاتلند (سالین) یکی از تجلیات همکاری میان کتابخانه‌ها در اسکاتلند است. هدف این شبکه مستقیماً استفاده کنندگان کتابخانه‌ها هستند که با روش "استفاده فردی"^۶ بدون کمک کتابداران به جست‌وجوی اطلاعات کتابشناختی منابع اطلاعاتی قابل دسترس در کتابخانه‌های دیگر می‌پردازند. اولین تولید سالین بسته ارتباطی مختصر و مفیدی است که به وسیله آن کاربران میتوانند با شبکه دانشگاهی

1. Parkes

2. De Gennaro

3. Riggs

4. Paterson

5. Morris

6. do-it-yourself

مشترک^۱ ارتباط برقرار کرده و فهرست‌های دیگر کتابخانه‌های دانشگاهی را جست‌وجو کنند و نتیجه را به صورت چاپی و یا بر روی فلاپی دیسک ثبت و ضبط کنند. در این گزارش علاوه بر هدف‌های سالبین، توصیه‌هایی که براساس امکان‌سنجی انجام گرفته و دو ویرایش مختلف نرم‌افزار - ویرایش مخصوص کاربران و ویرایش خاص متخصصان آمده است (سالبین ۲، ۱۹۸۹).

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

اطلاعات گردآوری شده از پرسشنامه‌ها ابتدا با نرم‌افزار بانکهای اطلاعاتی (FOXPRO) در ۹ پرونده ذخیره شد و سپس با نرم‌افزار تجزیه و تحلیل داده‌ها (Quatropro) به جدول‌های لازم نمودارهای مورد نیاز تبدیل شد.

محاسبه مجموعه، فضا و کارکنان لازم مورد نیاز کتابخانه‌ها با پیش‌نویس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران که براساس نیازهای کتابخانه‌های دانشگاهی این سرزمین ارزیابی و تهیه شده است (تعاونی، ۱۳۷۴) انجام گرفته و در صورت احساس نیاز به تأیید بیشتر حتی مقایسه‌هایی با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی مصوب انجمن کتابخانه‌های پژوهشی و دانشگاهی (ACRL) نیز انجام شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که در حال حاضر دانشگاه تهران دارای ۱۶ دانشکده، دو مجتمع آموزش عالی، و ۱۲ مرکز و مؤسسه وابسته است. جدول ۱، ۲۸ واحد را نشان می‌دهد که در آن‌ها کتابخانه وجود دارد. به این تعداد ۵ کتابخانه گروه‌های آموزشی دانشکده فنی و علوم و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران اضافه می‌شود. بنابراین جامعه مورد مطالعه ۳۴ کتابخانه است که ۵ اقماری و ۲۹ اصلی است ۱ تا ۶ کتابخانه هم با وجود اینکه اقماری نیستند ولی از نظر تشکیلاتی وابسته‌اند.

دانشگاه در واحدهای فوق در ۸۵ رشته کارشناسی، ۹۰ رشته کارشناسی ارشد، که ۲۹ رشته بدون سطح بالاتر و ۶۱ رشته دارای دوره دکتری است. و در ۸ رشته دکترای تخصصی و ۶۳ رشته دکتری دانشجویی می‌پذیرد.

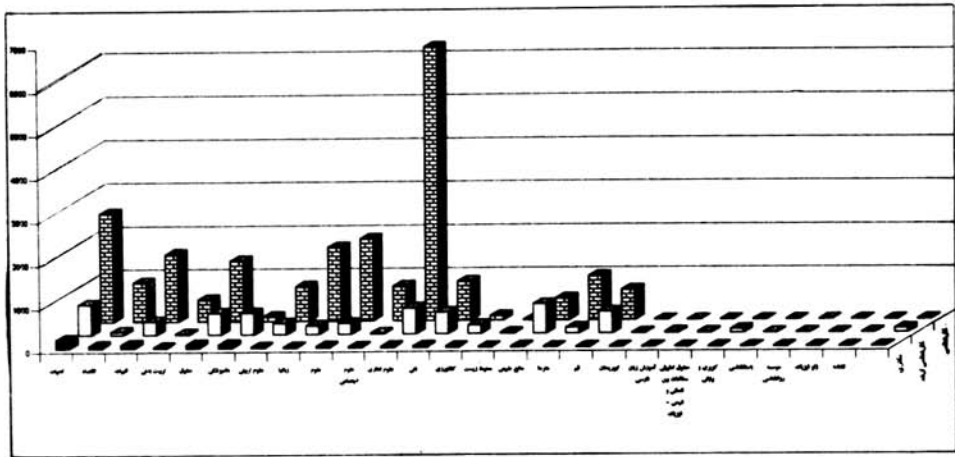
تعداد دانشجویان در نیمه دوم سال ۱۳۷۵ کلاً ۳۴۹۰۸ نفر بوده که ۲۳۱۷۶ نفر در مقطع کارشناسی، ۶۲۸۴ نفر در کارشناسی ارشد و ۱۱۳۱ نفر در دوره دکتری مشغول به تحصیل بوده‌اند. نمودار ۱ فراوانی دانشجویان را در مقاطع سه‌گانه در واحدهای دانشگاه نشان می‌دهد. بالاترین تعداد دانشجویی کارشناسی به دانشکده فنی و سپس ادبیات تعلق دارد و بیشترین دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد نیز ابتدا در دانشکده فنی و سپس در دانشکده هنرهای زیبا مشغول به تحصیلند. اما بالاترین دانشجوی دوره دکتری را دانشکده ادبیات و سپس دانشکده

جدول ۱. تاریخ تاسیس دانشکده‌ها و مؤسسات وابسته

ردیف	نام دانشکده‌ها و مؤسسات	تاریخ
۱	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	۱۳۱۳
۲	دانشکده اقتصاد	۱۳۴۶
۳	دانشکده الهیات و معارف اسلامی	۱۳۱۳
۴	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	۱۳۶۷
۵	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	۱۳۱۳
۶	دانشکده دامپزشکی	۱۳۲۳
۷	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	۱۳۴۳
۸	دانشکده زبان‌های خارجی	۱۳۶۷
۹	دانشکده علوم پایه	۱۳۱۳
۱۰	دانشکده علوم اجتماعی	۱۳۵۰
۱۱	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	۱۳۴۳
۱۲	دانشکده فنی و مهندسی	۱۳۱۳
۱۳	دانشکده کشاورزی	۱۳۲۴
۱۴	دانشکده محیط زیست	۱۳۷۳
۱۵	دانشکده منابع طبیعی	۱۳۴۵
۱۶	دانشکده هنرهای زیبا	۱۳۲۸
۱۷	مجتمع آموزش عالی ابوریحان	۱۳۳۱
۱۸	مجتمع آموزش عالی قم	۱۳۴۹
۱۹	مجتمع خوابگاه‌های دانشگاه	۱۳۲۴
۲۰	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک	۱۳۵۵
۲۱	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	۱۳۵۴
۲۲	مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی	۱۳۶۸
۲۳	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی	۱۳۴۳
۲۴	مؤسسه باستانشناسی	۱۳۳۸
۲۵	مؤسسه حقوق تطبیقی	۱۳۱۸
۲۶	مؤسسه روانشناسی	۱۳۴۳
۲۷	مؤسسه ژئوفیزیک	۱۳۳۵
۲۸	مؤسسه لغتنامه دهخدا	۱۳۳۶

جدول ۲. مقایسه آماری جامعه استفاده‌کننده و کتابخانه‌ها در سال‌های ۷۵، ۷۶

سال	کارکنان	استادان	دانشجویان	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری	جمع کل
۱۳۷۶	۴۰۶۹	۱۳۶۴	۳۴۲۲۸	۱۶۵	۲۵۶۳۸	۷۱۷۹	۱۲۴۶	۳۹۶۶۱
۱۳۷۵	۲۷۷۵	۱۴۴۲	۳۰۶۹۱	۱۰۰	۲۳۱۷۶	۶۲۸۴	۱۱۳۱	۳۴۹۰۸
اختلاف	۱۲۹۴	-۷۸	۳۵۳۷	۶۵	۲۴۶۲	۸۹۵	۱۱۵	۴۷۵۳
۱۳۷۲	-	۸۷۳	۲۱۶۲۸	-	-	-	-	-

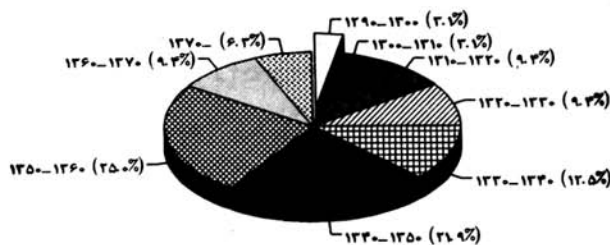

نمودار ۱. فراوانی دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی

الهیات، علوم، و فنی دارد.

در جدول ۲. مقایسه آماری میان دانشجویان، استادان و کارکنان در سالهای ۱۳۷۲، ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ انجام گرفته که با اختلاف ۴۷۵۳ نفر در کل دانشگاه جامعه استفاده کننده این کتابخانه‌ها با افزایش روبه‌روست. که در مقایسه با سال ۱۳۷۲ افزایش سالانه ۲۵۰۰ نفر دانشجو را نشان می‌دهد بدیهی است این افزایش دانشجو باید افزایش کارکنان و استادان را به دنبال داشته باشد اما تنها تعداد کارکنان ۱۲۹۴ نفر افزایش داشته ولی تعداد استادان ۷۸ نفر کاهش داشته است. این کتابخانه‌ها عهده‌دار ارائه خدمات اطلاعاتی به ۲۳۴ نفر دانشجوی معلول نیز در مقاطع مختلف تحصیلی هستند.

تأسیس کتابخانه‌ها برای ارائه خدمات اطلاعاتی در طول عمر دانشگاه در دهه‌های مختلف انجام گرفته که بیشترین تعداد کتابخانه‌ها در دهه‌های ۵۰ که حدوداً ۲۵ درصد آنها و در دهه ۴۰ حدوداً ۲۱ درصد آنها تأسیس شده است. (نمودار ۲ فراوانی تأسیس کتابخانه‌ها را در دهه‌های مختلف نشان می‌دهد).

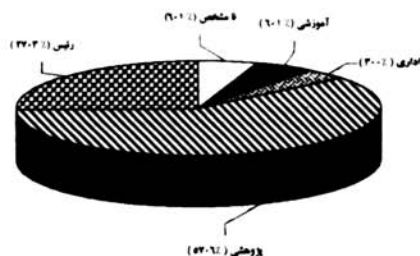

نمودار ۲. فراوانی تأسیس کتابخانه‌ها در دهه‌های مختلف تاریخ دانشگاه

اداره کتابخانه‌ها

در حال حاضر مطابق نمودار ۳ حدود نیمی از کتابخانه‌های دانشگاه (۵۷/۶ درصد) زیر نظر معاون پژوهشی و بقیه زیر نظر معاون آموزشی، معاون اداری و مالی و رؤسای دانشکده‌ها و یا سازمان‌های آموزشی و تحقیقاتی اداره می‌شود.

برای اداره این کتابخانه‌ها تنها در ۱۲ کتابخانه شرح وظایف مدونی وجود دارد که در ۶ کتابخانه از این تعداد شرح وظایف کلی است و وظایف هر بخش تعیین نشده است. در ۱۳ کتابخانه هیچگونه سندی که مشخص کند رسالت‌های آنها چیست و برای نیل به مقاصد دستورالعمل‌های اجرایی کدام است، وجود ندارد.

نمودار ۳. تنوع اداره کتابخانه‌ها زیر نظر مسئولان مختلف

مجموعه‌ها

در ابتدای انجام این پژوهش چنین فرض شد که مجموعه‌های کتابخانه‌های دانشگاه از نظر کمی مطابق با استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی در ایران که سعی شده "بر پایه واقعیت موجود و امکانات بالقوه مؤسسات آموزش عالی ایران و با استفاده از استانداردهای بین‌المللی تهیه شود" (تعاونی، ۱۳۷۴، ص ۱۰) نیست. مطابق یافته‌های اخذ شده از پرسشنامه‌هایی که در نیمه اول سال ۱۳۷۵ پاسخ‌گویی شده است این دانشگاه دارای ۸۷۲۴۲۲ عنوان کتاب در مجموعه‌های خود است که این رقم تنها در کتابخانه مرکزی دانشگاه ۳۲۱۵۷۶ عنوان است، و در دیگر کتابخانه‌ها ارقامی از ۱۶۴۴۰۰ عنوان تا ۱۶۸۰ عنوان را شامل می‌شود. لذا از این ۳۴ کتابخانه تنها یک کتابخانه ۹۶۵ عنوان از مجموعه ضروری خود بیشتر دارد. و بقیه دچار کمبودند. نشریه ادواری که از اساسی‌ترین منابع اطلاعاتی هر کتابخانه دانشگاهی محسوب می‌شود مسئله قابل توجهی است. با وجود اینکه در ۵ کتابخانه تعداد نشریات ادواری از حداقل استاندارد تعیین شده یعنی ۵۰ عنوان کمتر است اما مجموعه ۱۶ کتابخانه یعنی حدود نیمی از کل کتابخانه‌ها بیشتر از حد تعیین شده در استاندارد فوق است.

گزارش‌های علمی - تحقیقاتی محتوای اطلاعاتی پربار و مفیدی دارند مجموعه ۱۰۲۸۸ عنوان در ۳۳ کتابخانه و فقط ۲۰۰۰۰ عنوان در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد نشان می‌دهد که کتابخانه‌های دانشکده‌ها و سازمان‌ها اهمیت این نوع منابع را کشف نکرده‌اند. مجموعه‌های پایان نامه‌های تحصیلی این کتابخانه‌ها به علت ماهیت تحقیقی آن قابل توجه‌اند. بیشترین مجموعه‌ها را پایان نامه‌های مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تشکیل می‌دهند. با وجود اینکه استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران بر لزوم وجود درصدی از کل مجموعه به صورت منابع غیر کتابی به خصوص دیداری - شنیداری اعم از میکروفرم‌ها، مواد گرافیکی و نشرهای الکترونیکی تأکید دارد (تعاونی، ۱۳۷۴، ص ۱۰). مجموعه‌های این کتابخانه‌ها از نظر منابع غیر کتابی به طور اعم و منابع غیر کاغذی به طور اخص دچار کمبود فراوانی است و این مسئله مجدداً فرضیه ۱ پژوهش را تأیید می‌کند.

نیروی انسانی

ارزیابی کتابخانه‌ها امروزه بیش از آنچه که براساس مجموعه آنها باشد براساس توانایی کتابخانه در برقراری ارتباط میان اطلاعات و مراجعه‌کنندگان سنجیده می‌شود. ایجاد و برقراری این ارتباط توسط کتابدار انجام می‌گیرد. استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی چه در ایران و چه در خارج اولین بند را به تعداد کتابداران هر کتابخانه دانشگاهی و میزان تحصیلاتشان اختصاص داده‌اند. از نظر تعداد نیروی انسانی در کتابخانه‌های دانشگاه تنها یک کتابخانه در غنای نیروی انسانی است و ۴ کتابخانه کتابداران مورد نیاز خود را در جمع کارکنان دارند و ۲۹ کتابخانه به تفاوت دچار کمبود ۱ الی ۳۲ نفر متخصص هستند.

مسئله‌ای که در خصوص نیروی انسانی قابل اهمیت است مسئله تخصص مدیران و معاونان کتابخانه‌هاست. مطابق جدول ۳. مدیران ۲۵ کتابخانه تخصص کتابداری ندارند و در ۱۱ کتابخانه مدیران حتی از اعضای هیئت علمی گروه‌های مختلف انتخاب نشده‌اند تا لااقل از نیازهای آموزشی یک گروه با خبر باشند و در ۴ کتابخانه مدیر تا سطح دیپلم تحصیل کرده و از چگونگی تحصیل در دانشگاه بی‌خبر است. در حالی که بند اول جزء سوم استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران توصیه می‌کند "رئیس کتابخانه باید علاوه بر تخصص کتابداری، دارای تجربه کافی، علایق حرفه‌ای و توان مدیریت باشد" (تعاونی، ۱۳۷۴، ص ۲۰). و این پرسش مطرح است که، آیا در شرایط محیطی این چنین حساس می‌توان کتابخانه‌ها را به دست کسانی سپرد که حتی الفبای کتابداری و اطلاع‌رسانی را نیاموخته‌اند؟ تنها در ۹ کتابخانه مدیران متخصص و دارای درجه کاردانی یا کارشناسی هستند. از معاونان ۲ نفر کتابدارند.

جدول ۳. وضعیت تخصص مدیران و معاونان کتابخانه‌ها

ردیف	نام کتابخانه‌ها	مختص با درجه تحصیل	مدیران	معاونان	فیرتخصص یا درجه تحصیلی
۱	استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری	فیرتخصص با درجه تحصیل	فیرتخصص با درجه تحصیل	فیرتخصص با درجه تحصیل	فیرتخصص با درجه تحصیلی
۲	انجمن ترویج الکترونیک	دکتری	کارشناسی علوم قرآنی	کارشناسی	#
۳	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	دکترای ادبیات تطبیقی	دکترای اقتصاد	کارشناسی ادبیات فارسی	کارشناسی ادبیات فارسی
۴	دانشکده اقتصاد	دکترای اقتصاد	کارشناسی روانشناسی		دانشجو دوره دکترا
۵	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	دکترای علوم سیاسی (۱۴) سال تجربه کتابداری)	دکترای دامپزشکی		
۶	دانشکده حقوق و علوم سیاسی				
۷	دانشکده دامپزشکی				
۸	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	کارشناسی ارشد	کارشناسی		#
۹	دانشکده زبان‌های خارجی				کارشناسی
۱۰	دانشکده علوم اجتماعی	کارشناسی			
۱۱	دانشکده علوم اجتماعی		دکتری		کارشناسی
۱۲	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی		دکتری		#
۱۳	دانشکده فنی		دکترای عمران		#
۱۴	دانشکده کشاورزی (مرکزی)	کارشناسی ارشد			
۱۵	دانشکده محیط زیست	کارشناسی			
۱۶	دانشکده منابع طبیعی	کارشناسی	کارشناسی ارشد		کارشناسی
۱۷	دانشکده هنرهای زیبا		دکتری		دانشجوی کارشناسی ارشد

جدول ۳. دنباله)

ردیف	نام کتابخانه‌ها	متخصص با درجه تحصیلی	مدیران	فیر متخصص با درجه تحصیلی	معاونان	فیر متخصص با درجه تحصیلی
۱۸	شهید احمد دهقانی (مجمع آموزش عالی قم)	دپلم	دپلم	دپلم	دپلم	دپلم
۱۹	شهید مداح (مجمع آموزش عالی ابرهجان)	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد
۲۰	کوی دانشگاه	کارشناسی	دپلم	دپلم	دپلم	دپلم
۲۱	گروه ریاضی دانشکده علوم	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۲	گروه فیزیک دانشکده علوم	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۳	گروه مکانیک دانشکده فنی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۴	گروه مهندسی متالورژی و مواد	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۵	مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۷	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۲۹	مؤسسه باستان‌شناسی و موقوفات دکتر افشار	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی
۳۰	مؤسسه حقوق تطبیقی	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد
۳۱	مؤسسه روانشناسی	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد
۳۲	مؤسسه ژئوفیزیک	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد
۳۳	مؤسسه آنتنانه دهخدا	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی	کارشناسی

بودجه

در استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی (College Library Standard Committee, 1995) هزینه‌های مجاز سالانه کتابخانه‌ها را حداقل ۶ درصد کل هزینه‌های آموزشی و عمومی دانشگاه تعیین می‌کند. این نسبت را استانداردهای ایران به ۳ درصد تقلیل می‌دهد.

۲۰ کتابخانه دانشگاه تهران از رقم یا درصد بودجه تخصیص یافته به کتابخانه خود اطلاعی ندارند و یا اینکه سهم آنها از بودجه سازمان متبوع مشخص نیست و گزارش‌هایی که نسبت‌هایی را تعیین کرده‌اند نیز بعضی بسیار بعید و دور از سهم متعارف است و بقیه هم بین نسبت‌هایی از ۱۵ درصد تا ۲ درصد در نوسان است.

با توجه به بخش دوم بند اول استاندارد بودجه که تأکید دارد بر در اختیار گذاشتن بودجه تخصیصی در ابتدای چرخه بودجه دانشگاه، آگاهی از اینکه $\frac{2}{3}$ کتابخانه‌ها یعنی ۲۳ کتابخانه اگر بودجه‌های خود را در اختیار ندارند حداقل بر مصرف آن نظارت دارند، رضایت بخش است.

فضا

فضای مورد نیاز کتابخانه‌ها در "استانداردها" براساس تعداد منابع مجموعه، تعداد کارکنان کتابخانه‌ها و تعداد دانشجویان هر دانشکده یا مؤسسه آموزشی، پژوهشی که کتابخانه به آن وابسته است سنجیده می‌شود.

چنین فرض شده که فضای بیش از $\frac{2}{3}$ کتابخانه‌ها با حجم مجموعه، جامعه استفاده‌کننده و تعداد کارکنان آنها متناسب نیست. گرچه در پرسش از کفایت فضا تنها ۵ کتابخانه فضای موجود را برای مجموعه خود کافی می‌دانند اما مطابق (جدول ۴) که با فرمول استانداردها (تعاونی، ۱۳۷۴، ص ۴۶-۴۷) فضای مورد نیاز کتابخانه‌ها که محاسبه شده است، ۱۱ کتابخانه از فضای استاندارد برخوردار هستند و این فرضیه تأیید می‌شود که بیش از $\frac{2}{3}$ کتابخانه‌ها از کمبود فضا رنج می‌برند. از این میان ۱۸ کتابخانه یا برای ساختمان جدید برنامه‌ریزی کرده‌اند و یا گسترش بنای موجود را در برنامه دارند. اما ۶ کتابخانه با وجود اینکه با مسئله کمبود روبه‌رو هستند به هیچ برنامه مناسب سازی فضا امیدوار نیستند.

خدمات فنی

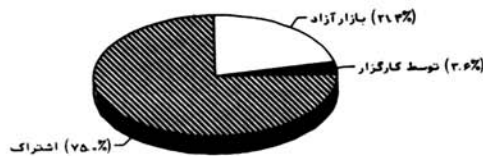
فرضیه پنجم پژوهش بر عدم هماهنگی خط‌مشی‌های مجموعه سازی و نظام‌های سازماندهی و ذخیره‌سازی منابع در کتابخانه‌ها مبتنی است.

ردیف	نام کتابخانه	تعداد دانشجوین	فضای لازم	تعداد کارکنان	فضای لازم	تعداد کتابها	تعداد فضای لازم	تعداد اداری ها	فضای لازم	تعداد فضای لازم	محاسبه شده	فضاهای اضافی لازم دیگر	کل فضای لازم بر کتابخانه	فضای موجود کمبود
۱	استاد شهید ابراهیم امینی مطهری	۱۶۲	۸۸۳	۹	۵۰	۶۵۰۰	۲۹۷	۲۸۷	۵۹	۱۲	۱۳۲۴	۵۵۴	۱۴۳۸	۷۰۰۰
۲	انسیتیو الکترونیک	۱۱۲۶	۸۸۳	۹	۵۰	۶۵۰۰	۲۹۷	۲۸۷	۵۹	۸	۵۹۴	۲۳۱	۸۱۰	۶۳۷
۳	دانشگاه اقتصاد	۳۲۱۶	۱۹۸۲	۲۰	۲۰۰	۱۶۲۴۰۰	۱۰۳۸	۹۰	۱۰۳۸	۵	۲۷۲۴	۱۰۹۰	۳۸۱۲	۱۰۰۰
۴	دانشگاه اقتصاد	۱۰۳۳	۲۶۰	۱۵	۱۵۰	۱۵۰۰	۹۶	۹۰	۱۰۳۳	۲	۷۵۱	۳۰۱	۱۰۵۲	۱۵۲۴
۵	دانشگاه تربیت بدنی و علوم ورزش	۱۷۱	۱۷۱	۳	۳۰	۱۶۸۰	۱۱	۳۴	۱۱	۲	۱۱۳	۵۵	۲۸۸	۳۰۰
۶	دانشگاه حقوق و علوم سیاسی	۳۵۵۱	۹۶۸	۲۲	۲۲۰	۱۳۶۲۸	۸۵۲	۲۵۹	۳۱۲	۱۳	۲۰۵۳	۸۲۱	۲۸۸	۳۰۰
۷	دانشگاه دامپزشکی	۷۷۲	۳۳۵	۱۰	۸۰	۱۰۰۰۰	۱۷۵	۱۷۵	۳۱۲	۹	۲۹۹	۱۹۹	۶۸۸	۳۰۰
۸	دانشگاه روانشناسی و علوم تربیتی	۱۹۴۳	۸۸۳	۴	۲۰	۲۴۲۴۰	۳۱۲	۱۹۸	۳۱۲	۱	۸۱۷	۳۳۱	۱۱۵۸	۲۸۰
۹	دانشگاه دامپزشکی	۱۹۴۳	۸۸۳	۴	۲۰	۲۴۲۴۰	۳۱۲	۱۹۸	۳۱۲	۱	۱۰۷۷	۳۳۱	۱۱۵۸	۲۸۰
۱۰	دانشگاه علوم اجتماعی	۱۰۹۰	۲۵۰	۲۳	۲۲۰	۳۳۱۰۰	۱۲۴	۷۳۳	۱۲۴	۲۶	۱۵۱۱	۶۰۲	۱۵۰۷	۲۰۰
۱۱	دانشگاه علوم اجتماعی	۱۰۹۰	۲۵۰	۲۳	۲۲۰	۳۳۱۰۰	۱۲۴	۷۳۳	۱۲۴	۲۶	۱۵۱۱	۶۰۲	۱۵۰۷	۲۰۰
۱۲	دانشگاه علم الهادی (مرکزی)	۷۷۲۲	۳۳۸۴	۱۱	۸۰	۳۷۰۰۰	۲۴۲	۱۵۶	۳۱۲	۸	۷۳۳	۳۳۳	۱۱۶۴	۱۴۰۰
۱۳	دانشگاه فنی	۱۰۰۰	۲۸۸	۱۱	۱۱۰	۱۶۰۰۰	۱۱۹	۲۱۲	۱۱۹	۱۱	۳۳۳	۲۳۳	۱۱۶۴	۱۴۰۰
۱۴	دانشگاه سنجع طبیبی	۱۷۸۹	۵۸۰	۱۷	۱۷۰	۱۳۶۷۳	۱۲۴	۲۹۷	۱۲۴	۲۲	۳۸۰	۱۵۳۳	۱۰۳۳	۴۰۰
۱۵	دانشگاه سنجع طبیبی	۱۰۰۳	۲۷	۵	۵۰	۲۵۰۰	۲۳	۱۱۲	۲۳	۱۵	۹۰۷	۳۶۳	۱۲۶۹	۷۰۰۰
۱۶	دانشگاه مهرهای زیبا	۲۸۱	۱۰۳	۵	۵۰	۱۶۵۰۰	۲۰۷	۱۱۲	۲۳	۱۰	۲۸۰	۱۵۲	۱۷۵	۱۵۰۰
۱۷	دانشگاه سنجع طبیبی	۱۵۰۲	۶۷۶	۵	۵۰	۳۳۰۸۰	۲۰۷	۱۱۲	۲۳	۱۸	۱۰۵۱	۱۵۲	۱۷۵	۱۵۰۰
۱۸	شهید محمد دهقانی (مجمع آموزش عالی اوردیسان)	۶۹۳	۹۹۷	۳	۳۰	۳۳۰۸۰	۲۰۷	۱۱۲	۲۳	۱۳	۷۸۲	۲۳۳	۱۲۶۹	۷۰۰۰
۱۹	شهید مطام (مجمع آموزش عالی اوردیسان)	۲۰۰	۱۰۳	۵	۵۰	۱۶۵۰۰	۲۰۷	۱۱۲	۲۳	۱۳	۷۸۲	۲۳۳	۱۲۶۹	۷۰۰۰
۲۰	کوی دانشگاه	۲۰۰	۵۲۰	۲	۲۰	۱۱۰۰۰	۵۱	۱	۵۱	۰	۶۵۱	۲۶۰	۱۲۶۹	۷۰۰۰
۲۱	گروه ریاضی دانشگاه علم	۳۲۵	۱۹۶	۱	۱۰	۸۱۰۰	۲۸	۸۳	۵۲	۱۲	۲۱۸	۱۰۲	۳۵۸	۱۴۰
۲۲	گروه فیزیک دانشگاه علم	۲۴۳	۱۳۲	۳	۳۰	۶۰۷۴	۲۸	۸۳	۵۲	۴	۲۱۸	۸۷	۳۰۶	۴۰۰
۲۳	گروه مکانیک دانشگاه فنی	۸۰۰	۲۶۰	۵	۵۰	۹۵۲۱	۲۱	۸۵	۲۱	۵	۲۵۵	۱۸۲	۶۲۷	۱۰۰۰
۲۴	گروه مهندسی مکانیکی و مواد	۲۵۰	۲۰۷	۳	۳۰	۳۴۷۳	۲۱	۹۷	۲۱	۵	۱۵۸	۹۴	۲۲۳	۲۶۳
۲۵	مرکز بین المللی آموزش زبان فارسی	۲۸	۲۵	۱	۱۰	۳۳۴۰	۲۱	۹۷	۲۱	۴	۷۸	۳۱	۱۱۰	۲۰
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوتکنیک	۲۰	۲۸	۴	۴۰	۸۸۱۱	۵۲	۱۸۵	۵۲	۲	۱۵۱	۲۷	۱۱۲	۱۲۷
۲۷	مرکز مطالعات عالی بین المللی ایران	۲۰	۲۸	۴	۴۰	۸۸۱۱	۵۲	۱۸۵	۵۲	۲	۱۵۱	۲۷	۱۱۲	۱۲۷
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین المللی ایران	۲۰	۲۸	۴	۴۰	۸۸۱۱	۵۲	۱۸۵	۵۲	۲	۱۵۱	۲۷	۱۱۲	۱۲۷
۲۹	موسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افسار	۳۰	۰	۱	۱۰	۵۱۵۰	۲۲	۲۵	۲۲	۲	۴۲	۱۲۴	۴۰	۴۰۰
۳۰	موسسه حقوق قضایی	۰	۰	۳	۳۰	۱۷۸۰۰	۲۰	۲۰	۲۰	۱	۱۱۱	۱۸	۶۲	۵۰
۳۱	موسسه روانشناسی	۰	۰	۵	۵۰	۲۳۳۰۰	۱۹۶	۲۰	۲۰	۱	۱۱۱	۱۸	۶۲	۵۰
۳۲	موسسه ژئوفیزیک	۰	۰	۳	۳۰	۲۳۳۰۰	۱۹۶	۲۰	۲۰	۱۱	۱۱۱	۱۸	۶۲	۵۰
۳۳	موسسه آشنانه دهخدا	۰	۰	۳	۳۰	۲۳۳۰۰	۱۹۶	۲۰	۲۰	۱۰	۱۳۰	۵۲	۱۸۲	۲۵۰
۳۴	کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد	۳۵۹۹	۱۶۰۳۰	۱۲۰	۱۲۰	۳۳۱۵۶	۲۰۱۰	۱۰۰	۵۵	۵	۷۰	۲۸	۹۷	۱۱۲
۳۵	جمع	۳۵۹۹	۱۶۰۳۰	۱۲۰	۱۲۰	۳۳۱۵۶	۲۰۱۰	۱۰۰	۵۵	۵	۷۰	۲۸	۹۷	۱۱۲
۳۶	جمع	۳۵۹۹	۱۶۰۳۰	۱۲۰	۱۲۰	۳۳۱۵۶	۲۰۱۰	۱۰۰	۵۵	۵	۷۰	۲۸	۹۷	۱۱۲
۳۷	جمع	۳۵۹۹	۱۶۰۳۰	۱۲۰	۱۲۰	۳۳۱۵۶	۲۰۱۰	۱۰۰	۵۵	۵	۷۰	۲۸	۹۷	۱۱۲

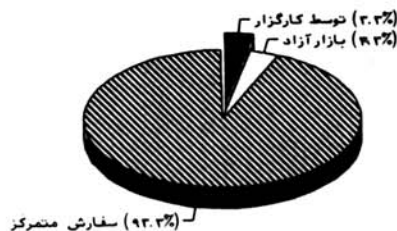
مجموعه‌سازی

در تأیید بخش اول فرضیه فوق متذکر می‌شود که تنها حدود یک چهارم کتابخانه‌ها یعنی ۸ کتابخانه خط‌مشی مدونی برای انتخاب کتاب دارند و در ۲۵ کتابخانه هیچگونه رهنمود و یا دستورالعملی برای این امر مهم در کتابخانه‌ها وجود ندارد. لذا این سؤال مطرح می‌شود که چگونه مجموعه‌سازی کتابخانه‌های دانشگاهی می‌تواند در غیاب هدف‌های مشخص، و مدون، با یکدیگر هماهنگی داشته باشد.

هماهنگی در مجموعه‌سازی بر تصمیم‌گیری‌های مدون و مشخص در انتخاب استوار است. لازمه انجام چنین نظامی وجود کمیته‌ای بنام کمیته انتخاب منابع کتابخانه است. اما متأسفانه در ۱۵ کتابخانه چنین کمیته‌ای وجود ندارد و در ۵ کتابخانه از کتابخانه‌هایی که کمیته‌ای به این نام دارند عملاً کمیته بر انتخاب منابع کتابخانه نظارتی ندارد و کتابخانه مرکزی هم یکی از همین انواع است. لازم به ذکر است که تنها در ۸ کتابخانه سیاست مدون انتخاب وجود دارد و در بقیه کتابخانه‌ها روش‌های متفاوتی برای انتخاب به کار می‌رود. سفارش و تهیه منابع نیز تابعی از همین شرایط است. خرید بدون برنامه و انتخاب از نمایشگاه‌ها موجب این خطر است که دانش جامعه این دانشگاه را در معرض علمی از پیش تعیین شده نه براساس انتخاب از نشر بین‌المللی قرار دهد. اما خوشبختانه روش‌های تهیه نشریات ادواری اعم از فارسی و لاتین مطابق نمودارهای ۴ و ۵ از اشکال یکنواخت‌تر و هماهنگ‌تری برخوردار است.

نمودار ۴. روش‌های تهیه نشریات ادواری فارسی

نمودار ۵. روش‌های تهیه نشریات ادواری لاتین

سازماندهی

روش‌های رده‌بندی کتاب‌ها در کتابخانه‌ها متفاوت است مطابق جدول ۵ در ۷ کتابخانه از رده‌بندی دهدهی دیویی و در بقیه کتابخانه‌ها از نظام رده‌بندی کتابخانه کنگره است. سازماندهی منابع غیرکتابی به علت قلت مجموعه‌ها مورد توجه کتابداران نبوده و اکثراً سازمان نیافته و یا به صورت‌های ابتدایی تهیه برگه مؤلف - عنوان سازماندهی شده‌اند.

جدول ۵. نظام‌های رده‌بندی کتاب‌ها

ردیف	نام کتابخانه	کتابخانه کنگره	دهدهی دیویی
۱	استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری	*	
۲	انستیتیوی الکتروتکنیک	*	
۳	دانشکده ادبیات و علوم انسانی	*	*
۴	دانشکده اقتصاد	*	
۵	دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزش	*	
۶	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	*	
۷	دانشکده دامپزشکی	*	
۸	دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی	*	
۹	دانشکده زبان‌های خارجی	*	
۱۰	دانشکده علوم	*	
۱۱	دانشکده علوم اجتماعی	*	
۱۲	دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی	*	*
۱۳	دانشکده فنی	*	
۱۴	دانشکده کشاورزی (مرکزی)	*	*
۱۵	دانشکده محیط زیست	*	
۱۶	دانشکده منابع طبیعی	*	
۱۷	دانشکده هنرهای زیبا	*	
۱۸	شهید احمد دهقانی (مجتمع آموزش عالی قم)	*	*
۱۹	شهید مداح (مجتمع آموزش عالی ابوریحان)	*	*
۲۰	کوی دانشگاه	*	*
۲۱	گروه ریاضی دانشکده علوم	*	
۲۲	گروه فیزیک دانشکده علوم	*	
۲۳	گروه مکانیک دانشکده فنی	*	
۲۴	گروه مهندسی متالورژی و مواد	*	
۲۵	مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی	*	
۲۶	مرکز تحقیقات بیوشیمی - بیوفیزیک	*	
۲۷	مرکز تحقیقات کویری و بیابانی ایران	*	
۲۸	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی	*	
۲۹	مؤسسه باستانشناسی و موقوفات دکتر افشار	*	
۳۰	مؤسسه حقوق تطبیقی	*	*
۳۱	مؤسسه روانشناسی	*	*
۳۲	مؤسسه ژئوفیزیک	*	*
۳۳	مؤسسه لغتنامه دهخدا	*	*

بیش از ۱۳ از کتابخانه‌ها وضعیت فهرستنویسی نامشخصی دارند. در حالیکه استانداردها هر دو بر لزوم سازماندهی مواد کتابخانه براساس اصول و قواعد پذیرفته شده ملی و بین‌المللی تأکید دارند.

خدمات اطلاع‌رسانی

فرضیه آخر این پژوهش حاکی از کمبود همکاری در اطلاع‌رسانی، اشتراک منابع، تبادل اطلاعات و تمرکز در خدمات فنی است.

دستیابی به اطلاعات منابع

جامعه استفاده‌کننده تنها در ۸ کتابخانه از ورود منابع جدید به صورت تازه‌های نشر مطلع می‌شوند، و ۱۲ کتابخانه به گزارش این اطلاعات در تابلوی اعلانات می‌پردازند. هر دو استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی در رهنمودهای کیفی اطلاع‌رسانی توصیه می‌کنند که استفاده همزمان از اطلاعات منابع باید برای عده زیادی از مراجعه‌کنندگان امکان‌پذیر باشد. تنها در ۵ کتابخانه از طریق پایانه‌ها دسترسی به اطلاعات، آنهم در تعداد معدودی دستگاه، امکان‌پذیر است. در ۲۹ کتابخانه دیگر، از طریق برگه‌دان‌های فرهنگی یا مؤلف - عنوان و موضوعی امکان‌پذیری اطلاعات منابع فراهم است و فهرست‌های چاپی نیز در تعداد بسیار ناچیزی تهیه می‌شود.

دسترسی به منابع اطلاعاتی

در زمانی که در جریان دسترسی به اطلاعات اصل دستیابی به جای مالکیت در اکثریت کتابخانه‌ها اجرا می‌شود. حدوداً ۱۳ از کتابخانه‌های دانشگاه‌ها با قفسه‌های بسته به مراجعان خود ارائه خدمات می‌کنند. انتخاب این نوع ارائه خدمات اطلاعاتی با بهانه جلوگیری از گم شدن منابع، در زمانی که روش‌های فن‌آوری جدید امکان اجرای انواع نظارت‌ها را فراهم کرده است خاطره کتاب انبارها را در اذهان زنده می‌کند. فقط ۱۴ کتابخانه با روش قفسه باز ارائه خدمات می‌کند. نظام امانت کتابخانه‌ها بسیار متفاوت و از "حسب نیاز"، "به دل‌خواه" و ۱۵ عنوان به استاد شروع و با دو عنوان ختم می‌شود. مدت امانت نیز تابعی از تنوع نظام امانت است که از "یک ترم" یا "حسب نیاز" شروع و به یک هفته ختم می‌شود.

امانت بین کتابخانه‌ای تحقق مسئله اشتراک منابع در بین کتابخانه‌هاست که خوشبختانه، اگر براساس دستورالعمل‌های مدونی نیست، اما در اکثریت قریب به اتفاق اجرا می‌شود و فقط شش

کتابخانه که کتابخانه مرکزی نیز از این گروه است در این نظام مشارکتی ندارند و علت آنرا عدم همکاری کتابخانه‌های امانت گیرنده می‌دانند.

با توجه به قیمت‌های منابع اطلاعاتی به خصوص کتاب‌های پرحجم و ادواری‌ها و عدم امکان تهیه نسخ متعدد، مراجعه کنندگان بیش از گذشته نیازمند تهیه کپی از منابع هستند، اما این خدمت هنوز در اکثر کتابخانه‌ها از جمله کتابخانه مرکزی به صورت معضلی وجود دارد. وجود جمعاً ۹ دستگاه فتوکپی در این کتابخانه‌ها مشکلی در دسترسی به اطلاعات دل‌خواه است.

تبادل اطلاعات

در ۸ کتابخانه امکانات مبادله منابع و در ۵ کتابخانه نظام تبادل اطلاعات وجود دارد. اما چون ارتباط نیازمند توانایی دوسویه است و عدم توازن توانایی‌ها، تبادل اطلاعات را در این کتابخانه‌ها کم رنگ کرده و رواج چندانی ندارد.

تمرکز در خدمات فنی

تنها در سفارش و تهیه نشریات ادواری خارجی تمرکز اعمال می‌شود که به علت عدم اجرای آن براساس موازین علمی و مشارکت لازم همه کتابخانه‌ها وضع چندان رضایت بخشی ندارند. اما در مجموعه سازی دیگر انواع منابع تمرکز وجود ندارد.

تمرکز در سازماندهی اعم از فهرستنویسی، رده‌بندی، و آماده سازی که میتواند از اموری باشد که صرفه‌جویی در هزینه‌ها را فراهم سازد وجود ندارد و کتابخانه مرکزی هم که اصولاً بخشی به نام بخش خدمات سازماندهی کتابخانه‌ها را در ابتدا تأسیس کرده است، امروزه به علت کمبود بودجه و عدم توجه مسئولان به اهمیت این تمرکز، ارائه این خدمت را مرتباً محدودتر می‌کند و جای تعجب است اگر گفته شود که حتی یک کتاب که به زبان‌های مختلف ترجمه و نشر شده در بخش‌های مختلف سازماندهی می‌شود و هنوز مفهوم تمرکز سازماندهی در این نهاد مرکزی بروز عینی ندارد.

کاربرد رایانه

علاوه بر کتابخانه مرکزی که دارای ۴ دستگاه رایانه است در ۱۲ کتابخانه دیگر ۳۱ دستگاه رایانه وجود دارد. از دستگاه‌های جانبی نیز ۱۳ چاپگر و ۷ دیسک خوان برای ارائه خدمات تهیه شده است. نرم‌افزارهای به کار گرفته شده تنوع زیادی دارند و علاوه بر کتابخانه مرکزی در ۱۲ کتابخانه که از رایانه استفاده می‌کنند وجود پنج نرم‌افزار مختلف گزارش شده است و بالاترین

تعداد کتابخانه‌هایی که از یک نرم‌افزار استفاده می‌کنند ۵ کتابخانه است که از نرم‌افزار از پیش ساخته شده پارس آذرخش که مخصوص کتابخانه‌هاست استفاده می‌کنند. کتابخانه مرکزی هم از این گروه بود که اخیراً تغییر نرم‌افزار داده و از نرم‌افزار نوسا که همتای نرم‌افزار فوق‌الذکر است استفاده می‌کند. سخت‌افزارها و دستگاههای جانبی از تنوع کمتری برخوردار هستند.

در کتابخانه‌هایی که رایانه به کار گرفته شده است خوشبختانه آموزش رایانه، به علت پیچیدگی کاربرد این ابزار و نیاز به کسب مهارت‌های ابتدایی، انجام گرفته است اما به آموزش کاربران توجهی نشده و آنها را در رفع این نیاز به خود واگذاشته‌اند.

در کتابخانه‌هایی که رایانه به کار گرفته شده مراحل مختلف ایجاد و یا تغییر نظام، یعنی مراحل چرخه حیات نظام، انجام نگرفته است و در هیچ کدام طرح مستند و مکتوبی وجود ندارد.

امکانات ارتباطی

حدود نیمی از کتابخانه‌ها شماره صندوق پستی خود را گزارش داده‌اند علاوه بر کتابخانه مرکزی حدوداً یک سوم کتابخانه‌ها یعنی ۱۳ کتابخانه شماره یا شماره‌های مستقیمی برای کتابخانه دارند و با بقیه کتابخانه‌ها ابتدا توسط تلفن‌های مرکزی و سپس تلفن داخلی می‌توان ارتباط برقرار کرد. تنها یک کتابخانه شماره تلکس و دو کتابخانه شماره پست الکترونیکی خود را گزارش داده‌اند.

اما هیچ یک از کتابخانه‌های دانشگاه تهران در سال گردآوری این اطلاعات با شبکه‌های داخل و خارج ارتباط نداشته‌اند.

متذکر می‌شود که این اطلاعات در نیمه دوم سال ۱۳۷۵ گردآوری شده و از تاریخ فوق تاکنون که مرکز آمار و انفورماتیک دانشگاه فعالیت‌های چشمگیری در ارتباط به شبکه‌های داخلی و خارجی انجام داده مسلماً شرایط متفاوت شده است.

راه کارها

مسائل فوق فرضیه‌های این پژوهش را تأیید می‌کنند و این نتیجه مؤکد می‌شود که کتابخانه‌های دانشگاه تهران به صورت مجزا از یکدیگر عمل می‌کنند و همکاری بین این کتابخانه‌ها تا حدودی راه حل این مشکلات خواهد بود اما برای تحقق این همکاری لازم است اقدامات ابتدایی صورت گیرد تا کتابخانه‌ها را به کیفیت مناسب و مطلوب برای ورود به یک نظام هماهنگ و مرتبط برای همکاری‌های مداوم و اشتراک منابع برساند.

تشکیلات اداری

پیشنهاد میشود کتابخانه‌ها زیر نظر مسئول واحدی مثلاً معاون پژوهشی هر سازمان و در صورت عدم حضور این سمت زیر نظر معاون آموزشی اداره شود. این امر کمک به ایجاد یک نظام یکنواخت و هماهنگ در تصمیم‌گیری برای همه کتابخانه‌های دانشگاه خواهد بود که میتواند از طریق تصمیمات واحد و تدوین دستورالعمل‌های یکسان نظارت اجرایی مناسبی بر عملکردهای کتابخانه‌ها داشته باشد.

مجموعه

- ایجاد تناسب میان انواع منابع مجموعه از ضروری‌ترین اقداماتی است که باید انجام گیرد.
- مجموعه نشریات ادواری در کتابخانه‌ها با دیگر منابع متناسب شود. آنچه در مجموعه نشریات ادواری اهمیت دارد تهیه نمایه نامه‌ها، چکیده نامه‌ها و فهرست‌های مقالات تهیه شده برای مجلات مختلف است که امروزه رواج فراوان دارد.
پایان نامه‌ها در مجموعه‌های کتابخانه مرکزی و دیگر کتابخانه‌ها با هم مقایسه و کامل شود و در انتهای مقاطع زمانی فصل، ششماه، یا سالانه فهرست‌های موضوعی کامل و همراه با توصیف‌گرهای موضوعی منتشر شود و در اختیار پژوهشگران قرار گیرد تا از خلاءها یا فشرده‌گی موضوعات پژوهشی اطلاع حاصل شده و از دوباره‌کاری‌ها جلوگیری شود.
- تکمیل مجموعه منابع دیداری شنیداری به خصوص میکروفرم‌ها و نشر الکترونیکی باید جدی گرفته شود.

نیروی انسانی

- مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی باید به کتابداران متخصص سپرده شود، معاونان کتابخانه هم باید از میان متخصصان کتابداری در کتابخانه‌ها انتخاب شوند.
- به جای نیروهای غیر متخصص که مرتباً به جامعه کارکنان در این کتابخانه‌ها اضافه می‌شوند کمبود نیروی انسانی متخصص با به کار گرفتن فارغ‌التحصیلان رشته کتابداری جبران شود.
- راه حل دیگر برای جبران کمبود نیروی انسانی متخصص، برقراری دوره‌های آموزش در کوتاه مدت، بلند مدت، و در نهایت تخصیص سهمیه‌هایی از تعداد دانشجویان ورودی به گروه کتابداری این دانشگاه از کارمندان کتابخانه‌های این دانشگاه است تا نیروی غیر متخصص موجود به نیروی متخصص تبدیل شود.

بودجه

سهم بودجه کتابخانه‌ها باید از بودجه مؤسسه‌ها و براساس استانداردهای تعیین شده، مشخص شود که در چه زمان یا زمان‌هایی در اختیار مصرف‌کنندگان آن در کتابخانه قرار خواهد گرفت. - در تمامی کتابخانه‌ها بودجه تخصیص داده شده زیر نظر مدیر کتابخانه و کتابداران صاحب‌نظر شاغل در آن تقسیم بندی و مصرف شود.

فضا

کیفیت ساختمان‌ها نیاز به تحقیق دارد و باید بررسی و مناسب سازی شود. وسعت ساختمان‌ها باید براساس استانداردهای تعیین شده توسعه و مناسب سازی شود. انتقال کتابخانه‌ها از زیرزمین‌های ساختمان‌ها به طبقات بالاتر برای ایمن سازی کتابخانه‌ها از نظر رطوبت و در مواقع ترکیدگی لوله‌ها برای حفاظت از آب الزامی است. ایجاد نظام‌های اطفاء حریق، کنترل گرما، سرما و رطوبت که دشمنان سرسخت منابع کتابخانه‌ای اعم از کاغذی، نوارهای صوتی، تصویری، فیلم‌ها و میکروفورم‌ها و نشرهای الکترونیکی به‌شمار می‌روند لازم است.

خدمات فنی

مجموعه سازی: کمیته‌های انتخاب کتاب باید به طور جدی و فعال مرکب از نمایندگان کتابداران، استادان، و دانشجویان مقاطع مختلف در کتابخانه‌ها تشکیل شود و خط‌مشی‌های مناسب با حضور صاحب‌نظران تهیه و تدوین شود تا مجموعه سازی کتابخانه‌های دانشگاه تهران برای انسجام مجموعه‌های خود، هماهنگ عمل کنند. - سفارش و تهیه منابع باید به صورت متمرکز انجام گیرد. سازماندهی: روشهای رده بندی کتابخانه‌ها همه یکنواخت و به روش رده‌بندی کتابخانه کنگره که روش اکثریت بیش از ۷۰ درصد کتابخانه‌هاست تبدیل شود، فهرست‌نویسی در تمامی کتابخانه‌ها براساس قواعد فهرست‌نویسی انگلوارمیکن که در کتابخانه ملی ایران مناسب سازی می‌شود انجام شود و تهیه برگه‌دان مستند اسامی و موضوعی جدی گرفته شود. - تمرکز در فهرست‌نویسی و یا حتی فهرست‌نویسی تعاونی حتماً باید به مورد اجرا گذاشته شود.

اطلاع‌رسانی

- اشاعه اطلاعات: تهیه راهنمای استفاده از کتابخانه دانشکده یا سازمان و تسلیم آن به همراه کارت هویت دانشجویی در ابتدای ورود و در زمان ثبت نام در آموزش دانشگاهی.
- تهیه راهنمای استفاده از کتابخانه مرکزی و تسلیم آن به دانشجویان به همراه کارت عضویت آنها.
- نشر تازه‌های کتابخانه‌ها و فهرست‌های چاپی حداقل سالانه برای کتابخانه‌ها
- ایجاد امکان ماشینی شدن کتابخانه‌ها برای دسترسی بیشتر استفاده‌کنندگان به اطلاعات منابع از طریق پایانه‌ها.
- ایجاد پایگاه‌های منابع مختلف به طور جداگانه مثلاً پایگاه نشریات ادواری به همراه فهرست مقالات آنها.

بازیابی و دستیابی به منابع

- ایجاد امکانات ارائه خدمات با نظام‌های قفسه باز در تمامی کتابخانه‌ها
- یکنواخت کردن وضعیت امانت و تهیه دستورالعمل‌هایی برای تعداد و مدت امانت برای دانشجویان مختلف به خصوص دانشجویان دوره دکتری که بعد از امتحان جامع باید با آنها همانند اعضاء هیئت علمی عمل شود.
- ایجاد نظام فعال و پویایی برای امانت بین کتابخانه‌ای و تدوین دستورالعمل‌های مناسب که ضمانت‌های اجرایی مؤثری داشته باشد.
- رواج خدمات تهیه کتابشناسی‌گرینشی برای استادان، محققان و دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی که کمک بسیار مؤثری است در صرفه‌جویی از وقت برای آنها.
- افزودن بر تعداد دستگاههای تکثیر و تجهیزات آن به خصوص در زمانی که بهای منابع اطلاعاتی بسیار گران و امکان خرید برای دانشجویان روز به روز کمتر می‌شود.
- ایجاد خدمات گروه‌های ویژه و تدوین دستورالعمل‌های لازم و تهیه مجموعه‌های گویا و تجهیزات راحت برای جابه‌جایی این گروه‌ها.
- یکنواخت کردن ساعت‌های کار کتابخانه‌ها و حتی المقدور افزایش آنها.

کاربرد رایانه

امروزه ماشینی یا خودکارکردن کتابخانه‌ها با کاربرد رایانه بجای ماشین تحریر مترادف شده است. این مسئله حتی در کتابخانه مرکزی نیز صادق است بدین معنی که بعد از ذخیره ورود

۶۰۰۰۰ هزار رکورد اطلاعات کتابشناختی امکان هیچ‌گونه بازیابی از اطلاعات وارد شده وجود نداشت تا حتی از صحت و کارایی ورود اطلاعات علاوه بر چاپ برگه برای جست‌وجو نیز بتوان آگاهی یافت.

دانشگاه تهران به خصوص معاونت پژوهشی باید مسئله ماشینی کردن کتابخانه‌ها را بسیار جدی و در مرحله پیشین‌سازی شبکه سازی این کتابخانه‌ها قرار دهد. هر کدام از این نظام‌ها نیازمند مدتی وقت برای اجرا و سپس ارزیابی هستند تا برای مرحله پیشرفته‌تری یعنی شبکه‌سازی آماده شوند.

نیازهای این کتابخانه‌ها از جهت نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و اجرا در برنامه‌ریزی‌های کلان و متمرکز طرح و مورد بحث و تبادل نظر متخصصان کتابداری و رایانه باید قرار گیرد و سپس برنامه‌ریزی خرد برای هر کتابخانه متناسب با نیازهای آن کتابخانه انجام شود. یا اینکه حداقل کتابخانه‌ها براساس نیازهای مشابه دسته‌بندی شده و برای هر گروه، مناسب نیازهای آنها برنامه‌ریزی شود.

- مسئله تهیه نرم‌افزار مناسب زیر نظر کتابداران با تجربه و دانشمند باید انجام گیرد. مرحله تهیه سخت‌افزار بعد از مشخص شدن نیازهای نرم‌افزاری و نیازهای کتابخانه‌هاست.

امکانات ارتباطی

این سؤال مطرح است که کتابخانه‌ای که خط ارتباطی مستقیمی مخصوص به خود ندارد چگونه می‌تواند در هر زمان که لازم باشد با دیگر کتابخانه‌ها ارتباط برقرار کند؟ لازم است در دانشگاه تهران ترتیبی اتخاذ شود که تمامی کتابخانه‌ها دسته‌بندی و متناسب با نیازها و شرایط موجود آنها از حداقل یک و یا هر چند خط ارتباطی مستقل که اقتضا کند به آنها اختصاص داده شود. در پایان بررسی وضع موجود کتابخانه‌ها پیشنهاد شبکه اطلاع‌رسانی شده که بر اساس نیازمندی‌های روز و فن‌آوری‌های موجود ترجیح دارد این شبکه به صورت شبکه رایانه‌ای تشکیل شود. از فواید ایجاد چنین شبکه‌ای میان کتابخانه‌های این دانشگاه گسترش همکاری بین کتابخانه‌هاست که راه حل مشکلات فوق است. بدین صورت که: با اشتراک منابع دسترسی به اطلاعات گسترش می‌یابد، اشتراک در مجموعه‌سازی موجب صرفه‌جویی‌هایی در فضا می‌شود و تمرکز در سازماندهی هزینه‌ها را کاهش می‌دهد. با هماهنگی در سازماندهی و برقراری روش‌های فهرست‌نویسی و رده‌بندی استاندارد، به صورت متمرکز یا تعاونی، امور سازماندهی تسهیل، تسریع و هماهنگ می‌شود. تهیه فهرست‌های مشترک مراحل اولیه انجام خدمات بین کتابخانه‌ها را فراهم می‌سازد و امکانات اشاعه اطلاعات موجود در کتابخانه‌ها گسترش می‌یابد.

مهم اینکه تعادلی در توزیع اطلاعات و امکانات بین کتابخانه‌ها بوجود می‌آید. لذا در مرحله دوم تحقیق نوعی از شبکه که مناسب برقراری ارتباط بین این کتابخانه‌ها را خواهد داشت پیشنهاد و ساختار شبکه و طرق همکاری بین کتابخانه‌ها مطرح می‌شود تا از نیروی انسانی و امکانات موجود خود استفاده بهینه نمایند.

طرح پیشنهادی شبکه فوق مشتمل بر هسته شبکه و پنج مرکز هماهنگی خواهد بود که چهار مرکز هماهنگی در زمینه اطلاعات موضوعی و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد در زمینه خدمات فنی متمرکز فعالیت خواهند داشت. هر کدام از مراکز هماهنگی، کتابخانه‌های وابسته به تخصص موضوعی خود را به صورت گره‌های فرعی زیر پوشش خواهند داشت. برای طراحی شبکه فوق ساختار نیمه متمرکز پیشنهاد شده است.

۴. طراحی شبکه دانشگاه تهران

انگیزه ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های دانشگاه تهران از این واقعیت ناشی می‌شود که کتابخانه‌ها نمی‌توانند تمامی منابع مورد نیاز مراجعان خود را فراهم سازند. بنابراین دسترسی به جای مالکیت تنها با سامان دادن به شبکه اطلاعاتی امکان‌پذیر است. همکاری در دسترسی به اطلاعات می‌تواند به تمامی امور کتابخانه از قبیل مشارکت در انتخاب، سفارش، سازماندهی و اشاعه اطلاعات از طریق شبکه‌سازی گسترش یابد.

هدف‌های شبکه کتابخانه‌های دانشگاه شباهت بسیار زیادی با هدف‌های هر یک از کتابخانه‌ها دارد، تنها تفاوت عمده در شبکه تلاش برای ایجاد ارتباط و هماهنگی بین فعالیت‌های انفرادی کتابخانه‌هاست. بر خلاف این شباهت اهداف، مزایای شبکه مقوله‌هایی را شامل می‌شود و انجام کارهایی را ممکن می‌سازد که به صورت انفرادی امکان‌پذیر نیست مانند پردازش متمرکز اطلاعات، اشتراک در: منابع، تجهیزات، نیروی انسانی متخصص و مدیریت‌های فنی.

۴-۱. ریخت‌شناسی شبکه دانشگاه تهران

با توجه به انواع پیوستگی و اتصال گره‌ها در شبکه دو سیستم سلسله مراتبی و توزیعی می‌توانند دو روش اتصال مورد نظر در شبکه اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران باشند. در انتخاب روش پیوستگی و ارتباط کتابخانه‌ها در شبکه باید توجه داشت که این ارتباط تنها برای انتقال پیام‌ها انجام نمی‌گیرد بلکه تحویل منبع و یا اطلاع نیز مطرح است. طراحی ترکیب و یا شکل ارتباطی یک شبکه بستگی به اهمیت و توجهی است که برای انجام هر یک از خدمات شبکه در نظر گرفته می‌شود و تأثیری که این ترکیب بر جریان ارتباط خواهد داشت.

با توجه به محدودیت‌های ارتباطی که در شبکه سلسله مراتبی در سطوح اولیه به وجود می‌آید و با توجه به منافع تمرکز در پاره‌ای از خدمات از جمله سازماندهی، مجموعه‌سازی، اشاعه اطلاعات منابع موجود، وضع مقررات و تهیه دستورالعمل‌ها و تعیین و تدوین استانداردها و برگزاری آموزش‌های کارکنان و کاربران، به کارگیری ترکیبی از انواع این روش‌های پیوستگی و ارتباط تأیید می‌شود.

ضمناً با توجه به تأخیر و تعویقی که ممکن است به بسیاری از امور جاری کتابخانه‌ها مربوط باشد از منافع عدم تمرکز نیز در طراحی این شبکه باید استفاده شود. بنابراین بخشی از خدمات فوق می‌تواند به صورت غیرمتمرکز بین کتابخانه‌ها انجام گیرد. از جمله مجموعه‌سازی متمرکز برای منابع داخلی چندان مقرون به صرفه نیست و تأخیر و تعویق زیادی را موجب خواهد شد به خصوص در مورد نشریات ادواری، لذا در این زمینه روش عدم تمرکز کارآیی بیشتری خواهد داشت و یا در خصوص امانت بین کتابخانه‌ای این مسئله مصداق فراوانی دارد.

از این رو ریخت‌شناسی شبکه دانشگاه تهران با روشی نیمه متمرکز و یا ترکیبی از متمرکز و توزیعی و سلسله مراتبی طراحی خواهد شد.

۴-۲. اجزای شبکه

۱. هسته شبکه

۲. پنج مرکز هماهنگی

۳. ۶ مرکز یا کتابخانه اصلی با ۱۷ گروه فرعی و ۱۰ گروه منفرد

۴-۲-۱. مراکز هسته‌ای شبکه

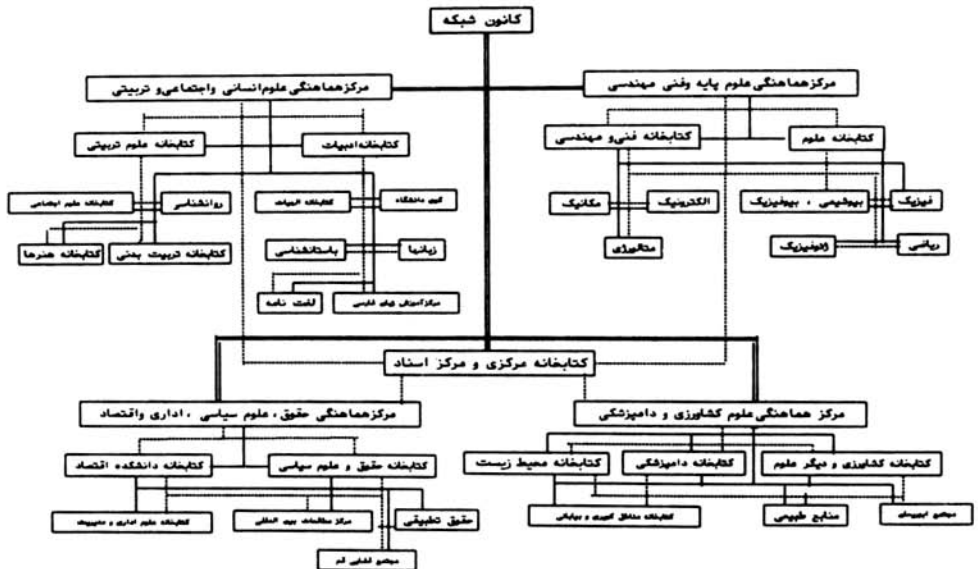
کتابخانه مرکزی و چهار مرکز هسته‌ای براساس زمینه موضوعی، خدمات متمرکز مجموعه‌سازی، سازماندهی و اشاعه اطلاعات را برعهده خواهند داشت این امور می‌تواند به صورت تعاونی با مشارکت کتابخانه مرکزی و یا حتی با تقسیم وظایف انجام گیرد مثلاً مجموعه‌سازی در مراکز و سازماندهی به صورت کاملاً متمرکز در کتابخانه مرکزی انجام گیرد. انتخاب روش متمرکز و یا نیمه متمرکز این امور بستگی کامل به توانایی‌ها و کارآیی مراکز چهارگانه و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد در ارائه آن خدمات خواهد داشت (نمودار ۶).

۴-۲-۲. مراکز یا کتابخانه‌های اصلی شبکه

هر یک از مراکز چهارگانه هماهنگی موضوعی بر حداقل دو یا چند کتابخانه که به صورت مراکز اصلی، گره‌های فرعی شبکه را تحت پوشش دارند نظارت خواهد داشت. این مراکز در کنار خود ممکن است کتابخانه‌های منفردی را که به صورت انفرادی با مراکز هماهنگی در تماس هستند داشته باشد.

۴-۲-۳. گره‌های فرعی

گره‌های فرعی تحت پوشش مراکز یا کتابخانه‌های اصلی خدمات متمرکز و نیمه‌مرکز دریافت خواهند کرد و تمامی آنها از طریق مراکز اصلی با مراکز هماهنگی و کتابخانه مرکزی و از آن طریق در صورت لزوم با هسته مرکزی ارتباط خواهند داشت. نمودار ۶. این وابستگی را مشخص می‌کند. مطابق این نمودار ۶ کتابخانه یا مرکز اصلی گروهی از گره‌های فرعی به تعداد ۱ و تا حداکثر ۴ کتابخانه تحت پوشش خواهند داشت.

————— ارتباط مستقیم و دائم مراکز هماهنگی با کانون شبکه و با یکدیگر (بندست متمرکز)
 ————— ارتباط مستقیم و دائم مراکز هماهنگی با کتابخانه‌های اصلی و اقماری (برای خدمات متمرکز، تعاونی و اشتراکی)
 ارتباط غیرمستقیم کتابخانه‌های اقماری با مراکز هماهنگی (بندست غیرمتمرکز و در صورت لزوم)

نمودار ۶. شبکه پیشنهادی کتابخانه‌های دانشگاه تهران

————— ارتباط مستقیم و دائم مراکز هماهنگی با کانون شبکه و با یکدیگر (خدمات متمرکز)
 ————— ارتباط مستقیم و دائم مراکز هماهنگی با کتابخانه‌های اصلی و اقماری (برای خدمات متمرکز، تعاونی و اشتراکی)
 ارتباط غیرمستقیم کتابخانه‌های اقماری با مراکز هماهنگی (خدمات غیرمتمرکز و در صورت لزوم)

۳-۴. گستره شبکه کتابخانه‌های دانشگاه تهران

شبکه از نوع گسترده خواهد بود که شهرهای کرج، ورامین و قم را می‌پوشاند و تمامی کتابخانه‌های داخل پردیس اصلی دانشگاه پردیس شماره ۲ دانشکده فنی، دانشکده‌ها و مؤسسات خارج از این دو پردیس از جمله دانشکده‌های علوم تربیتی و روانشناسی، تربیت بدنی و علوم ورزش، علوم اجتماعی و اقتصاد و مجتمع خوابگاه‌های دانشگاه را شامل خواهد شد.

۴-۴. انواع کتابخانه‌های تحت پوشش شبکه کتابخانه‌های دانشگاه تهران

کتابخانه‌های موجود در این شبکه همه کتابخانه‌های آموزشی، پژوهشی متعلق به دانشکده‌ها و مؤسسات تابعه دانشگاه هستند لذا یکسانی و هماهنگی در اهداف کتابخانه‌ها وجود دارد. اما ایجاد شبکه‌ای خاص معلولین این دانشگاه و یا تشکیل یک شبکه فرعی که نرم‌افزارهای خاص نابینایان، کم‌بین‌ها و ناشنوایان را فراهم کند از اولویت‌های این شبکه خواهد بود.

۵-۴. پوشش موضوعی شبکه کتابخانه‌های دانشگاه تهران

تمامی موضوعاتی که در دانشگاه تهران آموزش داده می‌شود پوشش موضوعی این شبکه را تشکیل می‌دهد. بنابراین موضوعات پزشکی در این شبکه وجود نخواهد داشت و اگر هم وجود داشته باشد عمق لازم برای تحقیقات علمی را نخواهد داشت. این شبکه به شبکه‌های فرعی یا مراکز هسته‌ای تقریباً موضوعی تقسیم می‌شود که دارای تأکید بیشتری بر موضوعات ذیل خواهد داشت.

۱. علوم پایه، فنی و مهندسی؛

۲. علوم کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و دامپزشکی؛

۳. علوم انسانی، تربیتی، اجتماعی و هنر؛

۴. علوم اداری، سیاسی و حقوق.

۶-۴. اختیار و اقتدار شبکه کتابخانه‌های دانشگاه تهران

شبکه اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های دانشگاه تهران از نظر امور مالی و اداری تحت اختیار و اقتدار دانشگاه تهران است اما از نظر وضع قوانین، تعیین خط‌مشی‌ها و استانداردها و هدایت روش‌ها باید زیر مجموعه نظام ملی اطلاع‌رسانی محسوب شده و از رهنمودها و فن‌آوری‌های به کار گرفته شده در این نظام سود جوید تا گامی در راه پیشبرد نظام ملی بردارند نه اینکه بر عملکردهای انفرادی و قائم به ذات خود تأکید کند.

در پایان گزارش پیشنهاداتی در خصوص ایجاد شرایط بهتر برای انجام این امر مهم ارائه شده است.

- علاوه بر پایگاه اطلاعات کتابشناختی منابع مختلف موجود کتابخانه‌ها مناسب خواهد بود پایگاه‌های اطلاعاتی هر نوع منبعی ایجاد شود که می‌توانند شامل:

- پایگاه اطلاعات "کتاب‌های مرجع" که مراجع عمده و پر حجم را به صورت الکترونیکی فراهم کرده و از طریق ارتباط شبکه‌ای در اختیار همه کتابخانه‌ها قرار خواهد داد.

- پایگاه نشریات ادواری که نشریات را به صورت ویرایش‌های الکترونیکی متن کامل^۱ از ناشران تهیه و از طریق شبکه، متن مقالات را در اختیار کتابخانه‌ها و استفاده‌کنندگان مختلف قرار دهد.

بدیهی است اجرای همکاری‌های بین این کتابخانه‌ها به درصد بالایی از انجام پیشنهادات فوق بستگی دارد، زیرا کتابخانه‌ها زمانی می‌توانند با یکدیگر همکاری مؤثر داشته باشند که خود در عمل به کیفیت لازم برای این همکاری رسیده باشند.

پیشنهادها

آگاهی از توفیق انجام امور شبکه و تناسب کیفیت خدمات اطلاع‌رسانی ارائه شده با نیاز مراجعه‌کنندگانی که در حال حاضر استفاده‌کنندگان بالفعل و در نهایت آنهایی که استفاده‌کنندگان بالقوه این خدمات هستند تحقیق‌های جداگانه‌ای را در زمینه‌های ذیل می‌طلبید.

۱. ارزیابی محتوای مجموعه‌ها و تناسب آن با نیازهای جامعه استفاده‌کننده؛
۲. بررسی و کنترل کیفیت انجام امور فنی از جمله فهرست‌نویسی، ذخیره‌سازی، امکانات بازیابی و مجراهای دستیابی به منابع اطلاعاتی؛
۳. ارزیابی کیفیت خدمات ارائه شده و آگاهی از کمیت پاسخگویی به نیاز مراجعه‌کنندگان؛
۴. بررسی شرایطی که از نظر اجتماعی بر ایجاد چنین شبکه‌ای حاکم است و می‌تواند ناظر بر اموری از جمله اعتقاد کتابداران به استاندارد بودن انجام امور محوله و وجود همکاری یا مقاومت در برابر پذیرش رفتارهای لازم و ترک عادت‌های گذشته برای انجام امور اشتراکی، تعاونی و هماهنگی باشد.

در سایه تحقیق‌هایی از این قبیل است که می‌توان در نهایت به ارزیابی واقعی شبکه ایجاد شده پس از مدت زمانی بعد از اجراء اقدام کرد. مسلم است که این ارزیابی کلیه سطوح سخت‌افزاری، نرم‌افزاری، نیروی انسانی و هزینه کاربرد این فن‌آوری را در بر خواهد گرفت.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

۱. ارزیابی محتوی مجموعه‌ها و تناسب آن با نیازهای جامعه استفاده‌کننده؛
۲. بررسی و کنترل کیفیت انجام امور فنی از جمله فهرست‌نویسی، ذخیره سازی، امکانات بازیابی و مجراهای دستیابی به منابع اطلاعاتی؛
۳. ارزیابی کیفیت خدمات ارائه شده و آگاهی از کمیت پاسخ‌گویی به نیاز مراجعه‌کنندگان.

مآخذ

۱. آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۶۴). شبکه برای انتقال دانش فنی و حرفه‌ای. تهران: دبیرخانه شورای عالی آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.
۲. احسان اغلو، اکمل‌الدین و دیگران (۱۳۶۹). شبکه اطلاع‌رسانی در کشورهای اسلامی. ترجمه عبدالحسین آذرنگ و دیگران. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۳. تعاونی، شیرین (۱۳۷۴). پیش‌نویس استانداردهای کتابخانه‌های دانشگاهی ایران. تهران، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
۴. طرح پیشنهادی شبکه اطلاع‌رسانی علمی و فنی کشور پزشکی، کشاورزی، علوم طبیعی و ریاضی، فنی - مهندسی* (۱۳۶۲). تهران: مرکز اسناد و مدارک علمی.

- 1- College Library Standard Committee, (1995). "Standard For Coolege Library. draft"p.269
- 2- De Gennaro, Richard (1987). Cooperative measures in academic libraries., (Sydney : Library Association of Australia).
- 3- Doustdar, Yahya (1980). "A design for cooperation and networking among academic libraries of Iran" (Dissertation of PHD Degree in library science, Case Western Reserve University).
- 4- Goldhor, Herbert and Jim Edgar,(1982). Results of a survey of Illiniois academic libraries affiliated with ILLINET Spring Field, Illiniois, statelibrary.
- 5- Holmes, P.L. (1977). An experimental information network : Outline the methodology for the project (London : British library).
- 6- Linsley, Lauries (1982). Academic Libraries in an interlibrary Loan network college and Research Liraries (43 (4) July 82, 292-299).
- 7- Morris, Dilys E (1989). Electronic information and technology : impact and potential for Academic libraries "College and Research Libraries"; (50 (1) Jan 89, 56-64).
- 8- Nayakama, Kazuhiko and Atsuko Toyama (1979). Resource sharing network in Japanies Universities, 3rd International Online Information Meeting. London, 4-6 December.
- 9- Noel, David (1983). "InFoplex : A multi-task network proposed for computing Facilities at the University of western Australia Library. LASIE,(13(4) Jan/Feb, 2-7).
- 10- Parkes, Marie (1987). "Oxford University data network," Netlink 3(4) July, 7-9.

- 11- Paterso Jones W.n (1988). Integrating of library system and information networks. Cape-Town : South African Library.
- 12- Riggs, Donald E (1988). Interconnectivity and the electronic Library Journal of Educational and library Sciences 25(3) spring, 237-246.
- 13- Scottish Academic Libraries Bibliographic Information Network (SALBIN) (1989). Vine: (75) oct, 28-31).
- 14- Williams, P.W. and J.M. Curtis (1977). Short term experimental information network project : Final report Manchester : University of Manchester, Institute of Science and Technology, 1977).